

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В. М. ПАНАСЮК, Н. Б. МОСКАЛЮК, І. В. МЕЛЬНИЧУК

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

ТЕРНОПІЛЬ – ТНЕУ – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В. М. Панасюк
Н. Б. Москалюк
І. В. Мельничук

ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Тернопіль
ТНЕУ
2020

УДК. 657.1.012

Б 94

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 1 від 19 серпня 2020 р.)*

Авторський колектив:

Панасюк Валентина Миколаївна, д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування, заслужений працівник освіти України;

Москалюк Надія Богданівна, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри безпеки, правоохоронної діяльності та фінансових розслідувань;

Мельничук Інна Василівна, к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування.

Рецензенти:

Федчишина В. В., к.е.н., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Університету державної фіскальної служби України, Голова Комітету експертного забезпечення адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України, проректор Вищої школи адвокатури НААУ;

Марущак Л. І., к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя;

Сливка О. А., к.е.н., доцент Центру дистанційного навчання «Тернопільський інститут» ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Панасюк В. М., Москалюк Н. Б., Мельничук І. В.

Б 94 Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 264 с.
ISBN 978-966-654-600-8

Навчальний посібник присвячений актуальній проблемі в Україні формування обліково-інформаційної системи для управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. У посібнику розглянуто економічний зміст та значення обліково-аналітичної інформації в управлінні економічною безпекою. У посібнику подано порядок формування системи інформаційного забезпечення, методологічні принципи і практичні підходи управління безпекою у сфері економіки, які спрямовані на виявлення економічних злочинів та уникнення економічних загроз. Детально викладено сучасний інструментарій і технології обробки та зберігання облікових даних, направлених на виявлення та оцінку економічних загроз та злочинів, що є необхідною умовою для ефективного управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. Теоретичний матеріал підкріплено цифровими прикладами, схемами, таблицями. До кожної теми наведено контрольні запитання та тестові завдання.

Навчальний посібник рекомендується для студентів юридичних та економічних спеціальностей, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів. Посібник також буде корисним для керівників та працівників економічних служб підприємств та установ, правоохоронців, судових експертів-економістів.

УДК. 657.1.012

© Панасюк В. М., Москалюк Н. Б., Мельничук І. В., 2020

ISBN 978-966-654-600-8

© ТНЕУ,
2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНІ БУХГАЛТЕРСЬКІ ЗНАННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ ТА ЗНАЧЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ.....	9
1.1. Бухгалтерський облік, його суть і значення в інформаційному забезпеченні господарської діяльності суб'єктів господарювання...	9
1.2. Інформаційна, контрольна та оціночно-аналітична функції бухгалтерського обліку та їх роль в процесі управління економічною безпекою підприємства.....	18
1.3. Межі публічного доступу та юридичні правила представлення обліково-аналітичної інформації в ході оцінки економічних загроз та в процесі фінансових розслідувань.....	22
1.4. Використання бухгалтерської інформації під час розкриття злочинів у сфері економіки та встановлення умов їх скоєння.....	25
<i>Перелік контрольних питань</i>	
<i>Тестові завдання</i>	
ТЕМА 2. ФОРМИ І ЕТАПИ ОБЛІКОВОЇ РОБОТИ ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ.....	28
2.1. Форми і етапи облікової роботи.....	28
2.2. Методичний інструментарій бухгалтерського обліку.....	34
2.3. Загальна характеристика механізму документального відображення економічних злочинів.....	39
2.4. Використання даних синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку в юридичній практиці.....	43
2.5. Звітність як інструмент діагностики потенційних економічних загроз та злочинної діяльності	46
2.6. Відновлення бухгалтерського обліку, як метод ефективного розслідування злочинів у сфері економіки.....	62
<i>Перелік контрольних питань</i>	
<i>Тестові завдання</i>	

ТЕМА 3. ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ТА ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ РЕВІЗІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ **75**

3.1. Нормативно-правове регулювання та порядок проведення інвентаризації.....	75
3.2. Основні способи фальсифікації результатів інвентаризації та методи їх виявлення.....	76
3.3. Оцінка та використання матеріалів інвентаризації оперативними працівниками та слідчими при вирішенні питання про порушення кримінальної справи.....	79
3.4. Особливості організації і документальне оформлення проведеної документальної ревізії.....	86
3.5. Особливості ревізії, здійснюваної за вимогою правоохоронних органів.....	94
<i>Перелік контрольних питань</i>	
<i>Тестові завдання</i>	

ТЕМА 4. НЕПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ЗНАНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ..... **99**

4.1. Використання методів контролю за фінансово-господарською діяльністю для виявлення економічних злочинів: економічний аналіз, ревізія, фінансовий контроль та аудит.....	99
4.2. Консультації спеціаліста-експерта без безпосереднього залучення до провадження слідчих дій	114
<i>Перелік контрольних питань</i>	
<i>Тестові завдання</i>	

ТЕМА 5. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ЗАСТОСУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ..... **119**

5.1. Участь спеціаліста-бухгалтера у проведенні окремих слідчих дій...	119
5.2. Підготовка, призначення і проведення судово-бухгалтерської експертизи:	127
5.2.1. Поняття судово-бухгалтерської експертизи та її значення у розслідуванні економічних злочинів.....	127
5.2.2. Підготовка та призначення судово-бухгалтерської експертизи..	130
5.2.3. Проведення судово-бухгалтерської експертизи та оформлення її результатів.....	149
5.3. Оцінювання висновку судово-бухгалтерської експертизи та використання його як доказу.....	165
<i>Перелік контрольних питань</i>	
<i>Тестові завдання</i>	

ТЕМА 6. ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	169
6.1 Фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку підприємства в поточному та довгостроковому періодах.....	169
6.2 Завдання підсистем обліку на кожному з етапів формування, реалізації стратегії та управління фінансово-економічною безпекою підприємства.....	176
6.3 Інформація про параметри, які характеризують зовнішні та внутрішні фактори, що повинні враховуватись у процесі управління фінансово-економічною безпекою.....	183
6.4 Фінансово-економічний стан підприємства як елемент забезпечення захисту його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.....	188
6.5 Формування системно-цільового підходу до оцінювання стану економічної безпеки підприємства.....	192
<i>Перелік контрольних питань</i>	
<i>Тестові завдання</i>	
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	204
ГЛОСАРІЙ.....	245
ДОДАТКИ.....	250
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ.....	259

ПЕРЕДМОВА

Стрімкий розвиток економіки в сучасних трансформаційних умовах зумовлюють ускладнення управління економічною безпекою господарюючих суб'єктів. Управління економічною безпекою підприємств вимагає систематичної інформації про господарські процеси, їх характер і обсяг, про контроль за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, постійного моніторингу його реального стану на ринку і фінансових результатів діяльності. За таких умов необхідним є формування відповідних компетентностей в процесі вивчення дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» для спеціалістів в сфері правоохоронної діяльності з метою визначення змісту і ролі обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств, аналізу потенційних внутрішніх та зовнішніх економічних загроз, в процесі фінансових розслідувань економічних злочинів.

Прийнята модель національної економіки України в напрямку оптимізації ресурсного потенціалу підприємств вимагає впровадження відповідної стратегії управління економічною безпекою суб'єктів господарювання з метою забезпечення підвищення економічних показників та фінансового контролю. За таких умов необхідним є впровадження ефективних заходів практичного використання обліково-аналітичної інформації в процесі управління економічною безпекою господарських суб'єктів. Така система обліку, аналізу і звітності повинна ґрунтуватись на методологічних принципах і підходах, спрямованих на всебічний вплив на діяльність підприємства для своєчасного виявлення та оцінки потенційних економічних загроз, а також для забезпечення отримання прибутку та зміцнення його фінансових позицій на ринку. Тому

особливої актуальності набуває формування відповідних знань і навиків в процесі вивчення дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» для спеціалістів в сфері правоохоронної діяльності з метою використання обліково-інформаційного забезпечення для управління економічною безпекою і в процесі фінансових розслідувань.

Навчальний посібник дає можливість в процесі вивчення дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» закріпити відповідні компетентності, набуті теоретичних знань та практичних навиків щодо формування і використання обліково-інформаційного забезпечення управління економічною безпекою для прийняття ефективних управлінських рішень. У посібнику відповідно до програми дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» узагальнено як теоретичні засади інформаційного забезпечення та управління економічною безпекою, так і методичний інструментарій оцінки рівня економічної безпеки за даними обліку й аналізу, що дасть змогу застосовувати ці знання в практичній діяльності майбутніх фахівців спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність».

Матеріал у навчальному посібнику викладено в логічній послідовності та дозволяє в доступній формі освоїти методику формування облікової інформації, технологію її обробки, зберігання і використання для виявлення потенційних економічних загроз та можливих зловживань в процесі здійснення діяльності суб'єктами господарювання. З метою покращення засвоєння змісту дисципліни в посібнику наведені рисунки, схеми, таблиці, а також для перевірки і контролю знань наведено тести та контрольні питання в межах кожної теми.

Навчальний посібник може використовуватись не лише у навчальному процесі, а й для аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, керівників та працівників економічних служб, спеціалістів у сфері боротьби з економічною злочинністю.